

Enkedronning Sofie Amalies Testamente.

Ved

J. A. Fridericia †.

Fra „Jammersmindets“ Beretning¹⁾ og Zahrtmanns over den byggede Maleri er det almindeligt bekendt, under hvilke uhyggelige Omstændigheder Enkedronning Sofie Amalie døde paa Amalienborg eller, som Slottet dengang endnu hyppigst kaldtes, Sofie-Amalienborg, den 20. Febr. 1685. Leonora Kristines Bemærkning, at „Døden ikke vilde bie kongl. Maj.'s Ankomst, at den kgl. Fru Moder kunde sige hannem et Ord“, idet hun var maalløs, da Kristian V kom til Stede, stadfæstes ved den brandenburgske Gesandt Friederich v. Brandts Indberetning til sit Hof²⁾. Han fortæller i den, at Kongen, skønt han skyndte sig meget til København fra sin Jagtudflugt (ved Jægersborg), først naaede at komme, da Enkedronningens Dødskamp var begyndt; ved at lade sig bringe fra Privetet til en anden Stol mistede hun Kræfterne, saa at hun ikke kunde tale med Kongen, hvad han har taget sig meget nær, da han af Prinsessen af Mecklenburg³⁾

¹⁾ 3. Udg. S. 301.

²⁾ Af 21/2 1685 (Gehejmestatsark. i Berlin). En Beretning om Sygdommens Forløb afgaves samme Dag af hendes Livlæge J. H. Brechtfeldt (Kristian v. Lentes Arkiv, IV. Rigsark.).

³⁾ „Prinsessen af Mecklenburg“ nævnes flere Gange i Sofie Amalies Hofregnskaber, men stedse uden Personnavn.

og Overhofmesterinden¹⁾ har hørt, at hun havde haft noget paa Hjerte, som hun i sin sidste Stund vilde aabenbare ham, og hun derfor havde befalet, at hun vilde være alene med ham²⁾.

Det tør vel formodes, at hvad hun før sin Død vilde meddele sin Søn var, at hun for Aar tilbage uden hans Vidende havde opsat et Testamente, som næppe kunde være ham behageligt. I alt Fald er det sikkert, at umiddelbart derefter vakte Testamentets Tilværelse og senere dets Indhold Kristian V's højeste Vrede og gav Anledning til en ret mærkelig Episode i Kongehusets Annaler. Riegels har vidst lidt Besked derom³⁾, og senere er Sagen lejlighedsvis nævnt i Litteraturen⁴⁾, men en nærmere Opredning af den kunde maaske have nogen Interesse.

Om Tidspunktet for Testamentets Oprettelse kan kun med Sikkerhed fastslaas, at det maa falde mellem 1672 og 1677⁵⁾. Sofie Amalie havde først deponeret det hos sin

¹⁾ Fru v. Hoen.

²⁾ I Gehejmerraad Mikael Vibes Beretning om hvad der foregik efter Sofie Amalies Død (Dok. vedr. Sofie Amalies Dødsbo. Kommissionen over Overhofmarskalk v. Bülow, Rigsark.), bebrejdes det Bülow, at han saa sent havde meddelt Kongen og Dronning Charlotte Amalie Dødens Nærmelse, at de først kunde komme til Stede 1 Kvarter før den indtraf.

³⁾ Forsøg til Femte Christians Historie S. 358.

⁴⁾ Brasch har i sin Bog: Prins Georg af Danmark i hans Ægteskab med Dronning Anna af Storbritannien S. 20 f. givet en vel paa Aktstykkerne bygget, men dog ret forvirret Beretning om Testamentsagen. Malmström omtaler den løseligt i Anteckningar rörande Drottning Ulrika Eleonora d. ä. S. 101 f. Selv har jeg berørt den i Biografisk Lexikon XVI, 172 og i Danmarks Riges Historie IV, 668.

⁵⁾ I Jessens Anmærkninger til Testamentet, som vil blive omtalt ndfr., anføres som en Mangel ved det, at det ikke er attesteret af Vidner ud over, at den nuværende Hertug af Hannover (Ernst August) har underskrevet det 8 Aar efter dets Datum, paa en Tid, da Ulrikke Eleonore var gift. Allersenest maa det da

Broder Hertug Johan Frederik af Brunsvig-Hannover, og efter at han var død 18. Decbr. (g. St.) 1679, overdrog hun det ved et Besøg i Hannover i August 1681 egenhændigt til sin yngre Broder, Hertug Ernst August (den senere Kurfyrste). Overdragelsen ledsagedes af en Deklaration, der gik ud paa, at Hertugen efter hendes Død skulde meddele Kristian V eller eventuelt hans Kronarvinger samt Prins Jørgen eller eventuelt hans Arvinger, at Testamentet fandtes hos ham, men han maatte ikke udlevere det, førend det var aabnet og oplæst i Nærværelse af de nævnte interesserede eller deres Befuldmægtigede. Ernst August udstedte en Revers for Modtagelsen og forpligtede sig i den til at udlevere Testamentet, naar Søsteren forlangte det, eller efter hendes Død til „de mest interesserede“; skulde han være bortrejst, skulde Udleveringen foretages af hans Landdrost Grote. Et Par Maaneder efter gav Sofie Amalie sin Overhofmarskalk Johan Heinrich v. Bülow Ordre til efter hendes Død at overgive Kongen og Prinsen Hertugens Revers; han var den eneste, hed det i Ordren, som ellers vidste Besked om Sagen, og han skulde tillige sørge for, at alle hendes Efterladenskaber og især hvad der maatte være for Haanden paa Amalienborg, forblev samlede indtil Aabningen af hendes sidste Vilje¹⁾.

Trods sin Uvidenhed om Testamentets Tilværelse synes Kongen dog at have haft en Mistanke om, at der

have været udfærdiget 1677, og da Ulrikke Eleonore havde Bryllup 6 Maj 1680, bliver 1672 den anden Tidsgrænse.

¹⁾ Sofie Amalies Deklaration af $\frac{2}{3}$ og Ordre til Bülow af $\frac{17}{10}$ 1681 samt Ernst August's Revers af $\frac{11}{8}$ s. A. (Dokumenter (med Bilag) vedrørende Enkedr. Sofie Amalies Dødsbo i Samlingen Kongelige Testamenter i Rigsark.; hvor i det følgende intet andet Gemnested er angivet, findes vedkommende Aktstykke imellem disse Dokumenter).

var noget galt fat med hans Moders Sager. Thi allerede den 13. Jan. 1685, paa det Tidspunkt, hvor Sofie Amalie vel var alvorligt syg, men dog endnu ikke døende, lod han „extra consilium“ paabyde Udfærdigelsen af en Ordre til nogle af de højeste Embedsmænd om i Tilfælde af Enkedronningens Død straks at begive sig til Amalienborg og lade forsegle alle hendes Sager og overlevere ham Nøglerne¹⁾.

Saa snart Dødsfaldet var indtruffet, kom imidlertid den virkelige Overraskelse. Da Gehejmeraaderne U. F. Gyldenløve, Konrad Reventlow og Mikael Vibe samt Overrentemester Peter Brandt indfandt sig paa Slottet, viste Bülow dem Ordren til sig af 1681, og Kongen fik saaledes at vide, at der laa et Testamente i Hannover²⁾. Han gav straks sin Overstaldmester Friherre Anton Wulf v. Haxthausen, der var Gesandt ved det hannoveranske Hof, men for Øjeblikket opholdt sig i København, Befaling til ufortøvet at rejse tilbage og affordre Grote Testamentet, da Hertugen var i Venezia. Men Grote nægtede at udlevere det uden Hertugens udtrykkelige Ordre, og da denne indløb, lød den paa, at han vilde afvente en Erklæring fra de øvrige interesserede, og snart efter maa Grote vistnok have antydnet Krav om, at Testamentet skulde aabnes, før han udleverede det. Forbitret gav Kristian V sin Afsending Ordre til at afvise

¹⁾ Gehejmekonseillets Protokol ¹³/₁ (Rigsark.).

²⁾ Vibes Beretning. En anden Overraskelse var det, at det viste sig, at Sofie Amalie om Morgenen samme Dag som hun døde havde ladet sin Overhofmesterinde levere Bülow et lille Skrin med Juveler. Der maatte Kongens Ordre gennem Frederik Ahlefeldt til for at faa ham til at udlevere det, og han oplyste saa tillige, at der i Hannover foruden Testamentet laa en Specifikation over Enkedronningens Juveler. Jvfr. den brandenburgske Gesandts Indberetning, ²⁴/₂ (Gehejmestatsark. i Berlin).

et saadant Forlangende, naar det stilledes, og rejse hjem¹⁾. Noget efter søgte Hertugen for saa vidt at komme til Rette med Kongen, som han sendte en Befuldmægtiget, v. Wackerbarth, til København med Testamentet, men det skulde aabnes, inden han udleverede det. 25. April holdtes der i den Anledning et extraordinært Møde i Gehejmekonseillet, og Resultatet blev en Resolution, der gik ud paa, at Kongen vel vilde gaa ind paa den opstillede Fordring, men kun under en til Wackerbarth og Prins Jørgens Befuldmægtigede, hans Overkammerherre Christian Siegfried Plessen, afgiven Protest, lydende paa, at Testamentet som oprettet uden Kongens Bevilling og Vidende ikke kunde være gyldigt efter den suveræne Regerings Form og Beskaffenhed og heller ikke efter dansk Ret, og at han derfor ikke vilde være bundet til det ud over hvad der i det fandtes overensstemmende med disse Retsforhold, ligesom han forventede, at Hertugen af Hannover eller andre ikke vilde blande sig i denne domestikke Sag²⁾.

Kongen havde nu taget sit Standpunkt, og fra det veg han ikke siden. Men Wackerbarth gjorde forskellige Vanskeligheder og forlangte til sidst en vidimeret Kopi af Testamentet. Følgen blev Afbrydelsen af Forhandlingerne³⁾. Men samtidig resolverede Kongen, at der, naar man havde hørt den Proposition, som ventedes fra hans Søster Dronning Ulrikke Eleonore af Sverige

¹⁾ Fuldmagt for Haxthausen af 21/3 og Ordre til ham af 24/3, 3/3 og 28/3. Ernst August til Grote, 9/3, og Haxthausen til Grote, 17/3. Han skulde tillige forlange Specifikation over Juvelerne udleveret.

²⁾ Gehejmekonseillets Protokol 25/4.

³⁾ Fuldmagt for Frederik Ahlefeldt, Biermann og Vibe, 27/4, deres Beretning af s. D. og Gehejmekonseillets Protokol, 1/5.

igennem hendes Afsending Oberst Mauritz Velling, skulde paabegyndes en Inventering og et Skifte af Enkedronningens Efterladenskaber i Nærværelse af Prins Jørgens Befuld- mægtigede¹⁾, altsaa uden Hensyn til Testamentet. Vanskelighederne øgedes imidlertid ved, at Velling prote- sterede mod at være til Stede ved denne Inventering, før Testamentet var kommet til Stede eller han havde faaet nærmere Ordre. Ikke desto mindre tog udmeldte kgl. Kommissærer i Forening med Befuldmægtigede for Prins Jørgen og Søstrene Anne Sofie af Sachsen, Frederikke Amalie af Gottorp og Vilhelmine Ernestine af Pfalz fat paa Inventeringen, men til et Skifte skred man ikke, fordi Kongen rejste til Norge og Plessen blev kaldt til sin Herre i England²⁾.

Testamentet var imidlertid vandret tilbage til Hannover. Men Hertug Ernst August begyndte at blive træt af Sagen, saa meget mere som han forhandlede med Danmark om en Venskabstraktat. Han frygtede dog Indvendinger fra Søsterdøtrenes og særlig Ulrikke Eleonores Side, hvis han brød den Forpligtelse, han i sin Tid havde paataget sig over for deres Moder. Derfor skrev han til den svenske Dronning, at han uden Betin- gelser vilde udlevere Testamentet, hvis hun og hendes

¹⁾ Gehejmekonseillets Protokol, ¹/₅.

²⁾ Kommissærernes Indberetning, ⁶/₅. Protokol over Inventeringen, ¹³/₅. Kristian V til Ulrikke Eleonore, ¹²/₅. Fryxell, Handl. rör. Sveriges Hist. II, 298 f. Ulrikke Eleonore desavouerede dog siden Velling (Biermann til Gesandten i Stockholm, Kristian Stockfleth, ²/₆). I Vibes Beretning hedder det, at hun sidst i April havde opfordret Kongen til at overholde Testamentet, men han tilføjer, at man fra god Haand vidste, at hun „avait été obligée de suivre en cecy le sentiment d'autrui.“ De andre tre Søstre gjorde under hele Sagens Gang ingen Indven- dinger mod Kongens Handlemaade.

Søstre vilde erklære sig tilfredse dermed. Dronningen svarede diplomatisk, at hun ikke kunde blande sig i Sagen, da hendes Moder jo havde udelukket Døtrene fra at være til Stede ved Udleveringen. Men samtidigt skrev hun rigtignok til Kristian V, at hun ganske vist ikke vilde volde ham noget Ubehag, men paa den anden Side hverken tilsyneladende eller i Gerning vilde deltage i noget, som kunde træde hendes Moders sidste Vilje for nær¹⁾.

Kristian V besvarede dette Brev ret undvigende, dog nævnede han denne Gang Frederik III's „Forordning“ som noget, der ikke maatte krænkes, hvorved han vel næppe kan have ment andet end Kongeloven²⁾. Nogle Maaneder efter stod han som den, der havde vundet Spillet. Efter langvarige Vanskeligheder lykkedes det Haxthausen, som paa ny var sendt til Hannover, at faa Testamentet udleveret ubrudt³⁾. Saaledes var det endelig kommet i Kongens Hænder.

Den 20. Novbr. afholdt Gehejmekonseillet derpaa et Møde, hvor der var til Stede Gyldenløve, Reventlow, Biermann, Vibe og Brandt og paa Prins Jørgens Vegne Plessen⁴⁾. Det aabnedes med, at Biermann paa Kongens Vegne afgav en Erklæring, der tillod Testamentets Aabning, men under en lignende Protest mod dets almene Gyldighed og bindende Kraft som den, der var afgivet i Konseillets Møde 25. April; Frederik III's Forordning

¹⁾ Ulrikke Eleonore til Kristian V, ¹/₈. Malmström, anf. St. S. 101 f.

²⁾ Kristian V til Ulrikke Eleonore, ¹⁵/₈.

³⁾ Reskript til Haxthausen, ⁴/₈, og hans Indberetning, ¹⁰/₁₁. Specifikationen over Juvelerne maa have ligget ved Testamentet, da den findes mellem de bevarede Dokumenter.

⁴⁾ Han var kort i Forvejen kommen tilbage fra England. Danske Saml. 2 R. V, 150.

nævntes ogsaa nu. Plessen tog denne Erklæring til Efterretning paa Prinsens Vegne. Derpaa brød Gyldenløve Aktstykket, hvorefter Plessen forlangte en Afskrift af det¹⁾. Dets Oplæsning foregik dog vistnok først den 29. Novbr. i Kongens Nærværelse²⁾. Det maa uden Tvivl derpaa være tilintetgjort; det findes i alt Fald ikke mellem de bevarede Dokumenter³⁾.

Heldigvis tillader dog andre Aktstykker at faa Rede saavel paa de væsentligste Bestemmelser i det omstridte Dokument som paa Kongens Indvendinger imod det ud over den „essentielle“, at det var opsat uden hans Vilje. Disse Aktstykker er dels de Anmærkninger, som Sekretæren i det tyske Kancelli Thomas Baltasar Jessen efter Kongens Ordre optegnede til det, dels Instrukser om Sagen til de danske Gesandter i London og Stockholm, Kristian Lente og Kristian Stockfleth⁴⁾.

Ved Testamentet var Prins Jørgen alene indsat som egentlig Arving. Kristian V og hans Søstre havde kun som legatarer faaet tillagt visse Portioner; Kongens var Hørsholm og Fuglsang⁵⁾. Alle Søstrenes førstefødte Børn

¹⁾ Fuldmagt for de nævnte kongelige Embedsmænd, ^{19/11} (Gehejmeregistraturen, Rigsark.). Gehejmekonseillets Protokol, ^{20/11}.

²⁾ Jessens Anmærkninger har til Overskrift, at de er optegnede af ham den 29. Novbr. ved Testamentets Oplæsning i Kongens Nærværelse. Men Gehejmekonseillets Protokol har intet om et Møde den Dag. Er Jessens Datum rigtig, maa han vel have haft Adgang til Testamentet i Dagene mellem d. 20 og 29. Fuldmagten af ^{19/11} gik ud paa, at de udmeldte Gehejmeraader, efter at Testamentet var brudt, skulde levere det tilbage til Kongen.

³⁾ Naar Riegels, anf. St., siger, at Kommissarierne ved Skiftet fik Ordre til at brænde alle Papirer, som ikke angik Boets Kredit og Debet, har jeg ingen saadan Ordre fundet.

⁴⁾ Instruks til Lente, ^{5/12}, til Stockfleth, ^{8/12} (Gehejmeregistraturen).

⁵⁾ Thoreby S., Musse H. paa Laaland. Sofie Amalie havde købt det 1661.

var gjort arveløse. Amalienborg var bestemt til Bolig for Prins Jørgen, og der var taget Bestemmelse om, hvorledes Gudstjenesten „i et eller andet Tilfælde“ herefter skulde holdes paa dette Slot¹⁾. Bülow havde faaet tillagt 40,000 Rdl. Hertugerne af Brunsvig var indsatte som Medeksekutorer.

Kongen paastod nu, at disse Klausuler ikke kunde have Gyldighed hverken efter dansk eller „den gemeinen und bei anderen Völkern gültigen Rechten“. Men ganske særlig vendte hans Indvendinger sig mod følgende Punkter:

1. Enkedronningen havde ikke haft nogen Ret til at raade over Hørsholm. Thi dette Gods var ikke tildelt hende som Ejendom, men kun som et Len for Livstid (til hendes „Ergötzung und Divertissement“, som det hed i Brevene til Lente og Stockfleth). I Jessens Anmærkninger hed det endvidere, at naar hun havde henvist til Kongen af Sveriges Gavebrev, saa var et saadant ikke til at finde, og hvis det skulde findes, var det blevet kraftesløst ved Fredsbrudet; desuden havde det ikke været noget adeligt Gods, men et Kloster og hørte derfor som de andre gejstlige Godser til Domænerne og var som Følge deraf uafhængeligt. I Brevene til Lente og Stockfleth var disse Bemærkninger udeladte, men her hed det, at Dronningen ved at testamentere Kongen Hørsholm og Fuglsang som hans Arveportion i Virkeligheden

¹⁾ Skulde her være sigtet til et muligt Ægteskab mellem Prinsen og en Dame af ikke-luthersk Bekendelse? I saa Fald kunde man fristes til at tænke paa Planerne 1675 om hans Giftermaal med den bekendte reformerte Charlotte Amélie de la Tremoille (Lettres de Mme. de Sévigné III (1863), 106, 121; Brasch, Griffenfelds Kjærlighed til Prinsessen af Tarent S. 81 f.) og deri finde en Anvisning til en nøjere Datering af Testamentet.

havde forbigaaet ham ¹⁾, skønt han ved Begyndelsen af sin Regering havde forøget det hende af Frederik III tillagte Livgeding med 50,000 Rdl. ²⁾ og saa meget mindre kunde udelukkes fra sit Arveskab.

2. Bestemmelserne om Gudstjenesten paa Amalienborg var stridende mod jura majestatis og den suveræne Regering; thi det tilkom alene den til enhver Tid regerende Konge at give saadanne.

3. Indsættelsen af fremmede Fyrster var ligeledes i Strid med Kongens suveræne Regering og af saa meget farligere Konsekvenser som Kongen let kunde blive uenig med dem.

4. Der var Grund til at tvivle paa, af Testamentet

¹⁾ Med Hørsholm forholdt det sig paa følgende Maade. Det var 1647 blevet forlenet til Korfits Ulfeldt og Leonora Kristina paa Livstid, men efter deres Flugt fra Danmark 1651 havde Sofie Amalie faaet det som Len. I Roskildefredens § 24 hed det, at Forleningen skulde tilbagegives Ulfeldt, men denne Bestemmelse var ikke ment som en, der skulde gælde; thi allerede forinden var der mellem Frederik III og Karl X Gustav truffet Aftale om, at det skulde overlades til Sofie Amalie, og denne Aftale stadfæstedes ved de nye Fredsforhandlinger for København i Maj 1660. Det er nu klart, at Sofie Amalie ingen Ret havde til at betragte denne svenske Indrømmelse som et Gavebrev; der laa i den kun en Anerkendelse af hendes Lensret i Modsætning til Ulfeldts. I Hovedsagen havde Kristian V altsaa Ret. Men paa den anden Side er Jessens Anmærkninger fuldkomment forvirrede paa dette Punkt. Det Fredsbrud, han omtaler, maa jo være det af 1658, og han tager saaledes intet Hensyn til Aftalen af 1660; endnu værre er det dog, at han betegner Hørsholm som et tidligere Kloster, hvad det aldrig havde været. Jvfr. Christensen, Hørsholms Historie, S. 11 f. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. 318 f., 485, XLIV. Weibull, Freden i Roskilde S. 140, 147.

²⁾ Der sigtes til Kristian V's Livgedingsbrev af $\frac{1}{5}$ 1670, hvorved hun foruden alt Kronens Gods paa Laaland og Falster fik Løfte om 50,000 Rdl. aarlig.

i alle dets Punkter kunde regnes for Enkedronningens sidste Vilje, især da siden dets Oprettelse Ulrikke Eleonore var blevet formælet og Prins Jørgen havde bosat sig i England¹⁾.

5. Paa det Sted, hvor der nævntes den Sum, Ulrikke Eleonore skulde have, var der foretaget en Rettelse; visse Dokumenter, hvortil der henvistes som væsentlige Aktstykker (saaledes Kongen af Sveriges Gavebrev), fandtes ikke ved det, og der var ingen Vidner paa det.

6. Legater til fremmede Personer slugte næsten hele Efterladenskabet²⁾.

7. Hvis Testamentet udførtes, vilde det i højeste Grad blive til Skade for Prins Jørgen selv, idet han paa Grund af de Boet paahvilende Gældsforpligtelser helt vilde miste sin Arvepart og yderligere maatte betale mange Tusind Rdl.

Tilbage stod nu at fuldende Registreringen og Taksationen af Enkedronningens Efterladenskaber og derpaa at skride til Boets Deling efter dansk Ret uden Hensyn til Testamentet. 2. Febr. 1686 fik Reventlow, Vibe og Brandt Ordre til sammen med de andre Arvingers Kommissærer at foretage et saadant Skifte og oprette en Arvedelingsreces³⁾. Allerede 14. Febr. var den gjort færdig⁴⁾.

I den opgjordes først Boets faste Ejendomme (Amalienborg og Fuglsang), dets Fordringer paa Kongen og Beholdningerne paa dets Godser m. m. til en Sum af

¹⁾ Henholdsvis 1680 og 1683.

²⁾ Herved sigtes i alt Fald særlig til de 40,000 Rdl. til Bülow.

³⁾ Gehejmeregistraturen.

⁴⁾ Bilag til Inventariet og Protokol over Dødsboets efterladte Midler. De Kommitteredes Indberetning, ²⁷/₂.

300,658 Rdl. Herimod stilledes Kongens Krav formedelst Forringelse af Livgedinget, hvilket ansloges til 243,751 Rdl.; heraf frafaldt dog Kongen af Hensynsfuldhed de 36,038 Rdl., saaledes at hans Krav kun blev 207,713 Rdl. De tilbageblevne 92,945 Rdl. gik derefter med til Dækning af Boets anden Gæld (Gældsbreve, Læger, Apotekere, Ligbegængelse, Hofstatens Løn, Haandværkere og Købmænd m. m.). Først derefter opførtes Boets saakaldte fri Kapital (Jveller, Perler, udmøntet og forarbejdet Guld og Sølv m. m.) til 189,424 Rdl. Denne Sum deltes endelig i 2 Mandslodder (til de to Sønner, Kongen og Prins Jørgen), hver paa 47,356 Rdl., og 4 Kvindelodder (til de 4 Døtre), hver paa 23,678 Rdl. Da der senere viste sig et Overskud paa 3,028 Rdl., skænkede Kongen Prins Jørgen dette¹⁾.

Det kildne Spørgsmaal, om Prins Jørgen godvillig vilde finde sig i Kongens Afgørelse, løstes hurtigt. Vel havde han endnu 25. Novbr. i et Brev til Plessen ytret Ønske om at se en Afskrift af Testamentet, men allerede i dette Brev erklærede han, at han vilde opgive enhver Indsigelse mod Kongens Handlemaade, og da han fik at vide, hvorledes Opgørelsen vilde stille sig, fastholdt han, om end med en vis Knurren, dette Standpunkt og overlod alt til sin Broders Ædelmod med Tilsidesættelse af sine Rettigheder. Hans daarlige Finanser har sikkert spillet deres Rolle²⁾.

Derimod kom der Protest fra en anden Side.

¹⁾ Bilag til Inventariet og Protokollen over de efterladte Midler. Jvfr. en Optegnelse i Prins Georg, I (Rigsark.) og Brasch S. 21.

²⁾ Prinsen til Kristian V, ²⁴/₁₁, ²⁵/₁₂ (Kristian V's ind- og udgaaede Breve. Rigsark.), og til Plessen, ²⁵/₁₁, ¹¹/₁₂, ²²/₁₂ 1685 og ¹¹/₁ 1686 (Prins Georg, I. Rigsark.). Jvfr. Brasch S. 21.

Dronning Ulrikke Eleonore, der i Novbr. havde stillet sig imødekommende, indtog nemlig en hel anden Holdning, da hun fik tilsendt et Udkast til et Brev, hvorved hun skulde ratificere Delingsrecessen. I Marts 1686 nægtede hun, før hun fik yderligere Oplysninger, at underskrive det, fordi der intet Hensyn var taget til hendes Moders Vilje¹⁾. Hvorvidt det senere dog er kommet til en mindelig Overenskomst, synes ikke at kunne opklares²⁾.

Der staar tilbage at gøre nogle almindelige Bemærkninger om hele Sagen.

Den kaster ikke noget forskønnende Lys over Sofie Amalie, stadfæster og øger tværtimod det Indtryk, vi ellers har af hende som en Kvinde, der yndede skjulte Veje og lededes af personlige Sympatier og Antipatier. I alt Fald først i sin Dødsstund har hun følt Trykket af sin mildest talt usædvanlige Handlemaade ved fordulgt at oprette et Testamente, der skulde begunstige et af hendes Børn paa de andres Bekostning, uden at der i

¹⁾ Fryxell, anf. St. II, 322 f. Malmström S. 102. Kongens Breve til Ulrikke Eleonore og til Stockfleth, ^{20/2} 1686 (Gehejmeregistraturen). Ulrikke Eleonore til Kr. V, ^{10/3}.

²⁾ Ind i Forhandlingerne med den svenske Dronning blandede sig en anden Sag, som i det hele stærkt optog den danske Regerings Opmærksomhed, nemlig en Anklage mod Overhofmarskalk Bülow. Da den imidlertid kun direkte angik Testamentsagen ved at der bebrejdedes ham, at han ikke havde meddelt Kongen Testamentets Tilværelse og Opbevaring i Hannover, skal den ikke her omtales nærmere. Jvfr. Brasch S. 22, Biografisk Lexikon III, 290 f. Malmström S. 100 f. Danske Samlinger 2. R. V, 155 ff. Dokumenter i Bilag til Sofie Amalies Dødsbo. Bülow unddrog sig Forfølgelse ved at flygte først til Sverige og senere til Lüneburg. I Oktober 1686 frafaldt Kongen paa Ulrikke Eleonores Mellemkomst de fleste af Anklagepunkterne mod ham og lovede Udbetalingen af de 40,000 Rdl.

disses Adfærd mod hende var en skellig Aarsag dertil. Hendes Bevæggrund ligger dog klart for.

At hun valgte sine Brødre til hendes fortrolige, kan let forklares; stedse havde de været nært knyttede til hendes Hjerte. Lige saa sikkert er det dernæst, at hun i lange Tider havde foretrukket Prins Jørgen frem for sine andre Børn. Under Forhandlingerne om Kongeloven havde hun ønsket, at han skulde have Førstefødselsret til Tronen frem for Kristian V (der var født 1646), med den Motivering at han var den sande Kongesøn, fordi han var født (1653) efter at Frederik III var blevet Konge¹). Forgæves havde hun senere arbejdet paa, at han skulde komme til at bære Polens Kongekrone. Men hertil kom hendes Uvilje mod hendes Svigerdatter, Dronning Charlotte Amalie, væsenligt begrundet paa, at hun efter Kristian V's Bestemmelse skulde have Rang forud for hende. Oftere havde der i det hele været Rivninger mellem hende og Kongen i Tiden før Testamentets Oprettelse²).

Hvad Kristian V angaar, er hans Harme over Modrens Handlemaade let at forstaa. Om han derimod har været saa hensynsfuld mod sine Medarvinger og særlig Prins Jørgen, som hans officielle Indlæg vil give det Udseende af, er næppe muligt at afgøre; en Sammenligning med Testamentets Bestemmelser og derved en Dom om, hvor vidt dets Udførelse vilde have været til Skade for Prinsen, er jo ikke til at naa, og usikkert maa det ogsaa

¹) Brasch, Det polske Kongevalg 1674, S. 23. A. D. Jørgensen, Griffenfeld I, 198, 474. Fabricius, Griffenfeld S. 116. Danmarks Riges Historie IV, 508.

²) Danske Magazin 4. R. VI, 77, 86. Vaupell, Griffenfeld I, Breve og Aktst. S. 9 f.

blive, om han ikke har vurderet Forringelsen paa Livgedinget for højt. Naar han henviser til Testamentets Strid med Kongeloven, er det ikke forstaaeligt hvad han sigter til, og dets almindelige Uoverensstemmelse med dansk Ret var han jo netop efter Kongeloven berettiget til at dispensere fra; begrundet er dog, som set, hans Protest mod at Hørsholm skænkedes ham som Legatportion. Men i det hele turde det vel være saa, at det mindre har været et retsligt Overgreb fra Enkedronningens Side end den formentlige Krænkelser mod ham personlig og mod hans suveræne Magt, der har været den drivende Kraft til den voldsomme Maade, hvorpaa han optraadte mod sin Moders sidste Vilje.

Det 17. og 18. Aarhundredes europæiske Historie opviser flere Eksempler paa hvorledes en fyrstelig Persons Testamente blev kuldkastet. Det skete saaledes med Karl X Gustavs 1660, med Ludvig XIII's 1643 og Ludvig XIV's 1715. I disse Tilfælde var det Kongedømmet, der trak det korteste Straa overfor dets Modstandere. Anderledes, da Kurfyrst Frederik III af Brandenburg 1692 fik sin Fader den store Kurfyrstes Testamente omstødt; ved den Lejlighed var det Fyrsten, der paa sine Stifbrødres Bekostning tvang sin og Statens Ret igennem. Paa en noget lignende Maade har 1685 det danske Kongedømme i den her omtalte Sag hævdet sin Magt over for Kongefamilien.